N°. 3025

DE TIJD.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

1857.

Dieu et mon droit.

Deze COURANT verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve des Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is ƒ 5.00; voor de buitensteden ƒ 6.00; *franko* door het geheele Rijk.
Brieven, Gelden, enz. FRANKO te adresseeren aan het Bureau dezer COURANT.

MAANDAG 13 APRIL.

Bij dit Nommer behoort een Bijvoegsel.

Advertentien van *Zes* regels en daar beneden worden tegen ƒ 1.00 geplaatst; meer dan *Zes* regels tegen 15 cents de regel. — Voor alle advertentien wordt bovendien 35 cents zegelregt betaald. Voor groote letters betaalt men naar de plaatsruimte meer.

Uithoofde van het Paaschfeest zal »de Tijd" Maandag avond niet verschijnen.

AMSTERDAM, 11 April.

Slot van het ontleende aan het werk van den hoogwaardigen Dom Guéranger, over het Lijden des Zaligmakers en de Goede Week.

Gaan wij dan putten uit de fonteinen van den Verlosser (24)." en onze zielen zullen ze vol leven, in alle reinheid en schitterend van hemelsche schoonheid verlaten; van hare oude smetten zal niet het minste spoor meer aanwezig zijn, en de Vader zal ons met dezelfde liefde beminnen, als hij zijn Zoon bemint. Was het niet om ons te hervinden, die verloren waren, dat hij den zoon zijner liefde den dood heeft overgeleverd? Wij waren het eigendom van Satan geworden door onze zonden: de regten der hel op ons waren onbetwistbaar, en ziedaar! eensklaps worden wij aan haar ontrukt en herkrijgen onze vorige regten. God heeft evenwel geen geweld gebruikt, om ons aan den roover te ontrukken. Hoe zijn wij dan in vrijheid gesteld? Luister naar den Apostel: »Gij zijt voor een hoogen prijs gekocht (25)." En welke is die prijs? De prins der Apostelen verklaart ons dit: »'t Is niet voor den prijs van vergankelijk goud en zilver, zegt hij, dat gij verlost zijt, maar door het kostbaar bloed van het vlekkelooze Lam (26)." Dat goddelijk bloed, gelegd in de weegschaal der hemelsche geregtigheid, heeft haar tot ons voordeel doen overhellen, zoo verre overtrof het de zwaarte onzer ongeregtigheden. De kracht van dat bloed heeft zelfs de poorten der hel verbrijzeld, onze ketenen verbroken, »den vrede tusschen hemel en aarde hersteld (27)." Verzamelen wij daarom dat kostbaar bloed, wasschen wij er al onze wonden, merkteekenen wij er ons voorhoofd mede als met een onuitwischbaar zegel, opdat ten dage der verbolgenheid het wrekend zwaard ons spare.

Met het bloed van het Lam, dat onze zonden uitwischt, beveelt de H. Kerk ons ook in deze dagen het Kruis te vereeren, 'twelk als het altaar is, waarop het onvergelijkbaar zoenoffer gebragt werd. Twee malen in den loop van het jaar, op de feesten van zijne vinding en verheffing, wordt ons dat heilig Hout getoond, om onze hulde te ontvangen, als een zegeteeken der overwinning van Gods Zoon; in deze dagen spreekt de Kerk tot ons slechts van Zijne smarten, en Hij biedt ons slechts een beeld van schande en vernedering. De Heer had in 't Oude Verbond gezegd: »Gevloekt is hij die aan het hout hangt (28)." Het Lam dat ons verlost, heeft zich verwaardigt dien vloek te tarten; maar hoe veel waarde erlangt voor ons juist daardoor dat eertijds schandvlekkend nu heilige Hout! Het is voor ons het werktuig onzer zaligheid, het verheven pand der liefde van Gods Zoon geworden. 't Is daarom dat de H. Kerk in onzen naam het dagelijks de innigste hulde brengt en wij, wij zullen onze hulde aan de hare paren. Dankbaarheid voor het bloed, dat ons verlost heeft, eene innige vereering van het heilige Kruis zullen daarom, gedurende deze veertien dagen, de gevoelens zijn, die bovenal onze harten moeten vervullen.

Maar wat zullen wij doen voor het Lam-zelf, voor Hem, die ons dat bloed schenkt en met zooveel liefde het kruis onzer verlossing omhelst? Is het niet billijk dat wij zijne voetstappen volgen; dat, trouwer dan zijne Apostelen gedurende zijn lijden, wij Hem dag aan dag, uur aan uur op den lijdensweg volgen? Wij zullen hem alzoo in de laatste dagen trouw bijblijven, nu hij er toe gebragt is voor den blik zijner vijanden te moeten vlugten; wij zullen het lot benijden dier enkele zich opofferende familiën, welke hem in hare huizen ontvingen en zich aan de blinde woede der Joden blootstelden; wij zullen moedig deel nemen aan den doodelijken angst van de teederste der moeders; met onze gedachten zullen wij doordringen in het verfoeijelijk Sanhedrin, waar tegen het leven van den Regtvaardige het afgrijselijkst komplot gesmeed werd.

(24) Isaias XII: 3.
(25) Cor. VI: 20.
(26) I Petr. I: 18.
(27) Coloss I, 20.
(28) Deut. XXI: 23.

Eensklaps zal de met onweêr bezwangerde horizon zich voor een oogenblik ophelderen, en wij zullen op de straten en pleinen van Jeruzalem den kreet van Hozanna hooren weêrgalmen. Die onverwachte hulde, den Zoon van David gebragt, de psalmen, de schuldelooze stemmen der hebreeuwsche kinderen zullen een oogenblik onze sombere voorgevoelens smoren. Onze liefde zal zich paren aan de hulde, den Koning van Israël gebragt, die met zoo veel genegenheid de dochter van Sion bezocht, om de profetische Godspraak te vervullen; maar hoe kortstondig zal die genoten vreugd zijn en hoe spoedig zullen wij weêr in droefheid verzinken!

De verraderlijke discipel zal niet dralen met het uitvoeren van zijn goddeloozen handel; de laatste Paschen zal eindelijk aanbreken, en wij zullen het figuurlijk Lam zien verdwijnen voor het wezentlijke Lam, welks vleesch ons tot voedsel en welks bloed ons tot drank zal gegeven worden. Gekleed met het bruidskleed, zullen wij met de discipelen er deel aan nemen; want die dag is de dag der verzoening, die aan dezelfde tafel den berouwhebbenden zondaar met den immer trouwen regtvaardige vereent. Maar de tijd dringt: wij moeten ons naar den noodlottigen hof begeven; 't is daâr dat wij het gewigt onzer ongeregtigheden zullen kunnen beseffen, bij het zien der bezwijmingen van 't hart van Jezus, die in zijn pijnlijken doodsangst er toe gedreven wordt om genade te smeeken. En eensklaps, door een duisteren nacht omringd, slaan de dienaren en soldaten, door den eerloozen Judas aangevoerd, hunne goddelooze handen aan den Zoon van den Eeuwige; en de legioenen Engelen, die Hem aanbidden, zullen ontwapend blijven tegenover zulk een gruwel! Vervolgens zal die reeks ongeregtigheden aanvangen, waarvan de regtbanken te Jeruzalem het goddeloos tooneel zijn: logen, laster, dorst naar het bloed van den Onschuldige, de lafhartigheid van den romeinschen konzul, de beleedigingen der knechten en soldaten, de woeste kreeten van een even ondankbaar als wreed gepeupel — dit zijn de gebeurtenissen, waarmede de snel voorbijvliegende uren zullen worden vervuld, die verloopen moeten van het oogenblik dat de Verlosser door zijne vijanden is gegrepen tot het oogenblik dat Hij, onder zijn kruis bezwijkende, den Kalvarieberg beklimt. Wij zullen dit alles van nabij aanschouwen; onze liefde veroorlooft niet ons te verwijderen in die oogenblikken, dat, van alle zijden beschimpt, de Zaligmaker de groote zaak van ons zielenheil verrigt.

Eindelijk, na de kaakslagen en de bespuwing, na de bloedige geeseling, na den wreeden hoon der doornenkroon, zullen wij ons op weg begeven om den Zoon des menschen te volgen, en het is aan Zijn bloedig spoor, dat wij zijn voetstappen zullen herkennen. Wij zullen drommen van een, naar de ter dood brenging van den Onschuldige, hunkerend volk moeten doordringen, de vervloekingen aanhooren, die het tegen Davids Zoon uitbraakt. Ter plaatse der offerande gekomen, zullen wij met onze oogen het verheven zoenoffer zien, van Zijne kleederen beroofd, genageld aan het kruis, waarop het sterven moet, tusschen Hemel en aarde hangende, om nog te meer aan de beleedigingen der zondaars ten doelwit te zijn.

Wij zullen den Boom des levens naderen, opdat wij geen enkelen druppel van het reinigend bloed, noch een enkel woord mogen verliezen, welke, bij tusschenpoozen de Verlosser op ons zal doen nederdalen. Wij zullen deelnemen aan de smart zijner Moeder, wier hart met het zwaard der droefheid doorboord is, en wij zullen aan hare zijde staan op het oogenblik dat Jezus, den geest gevende, ons Zijne liefde achterlaat. Eindelijk, na verloop der drie uren van Zijnen doodangst, zullen wij Hem het hoofd zien buigen, en wij zullen Zijn laatsten snik ontvangen.

En wat blijft ons over? Een zielloos verwond ligchaam bloedige en door de koude des doods verstijfde leden, dat is al wat ons van den Zoon des menschen blijft, wienst komst in de wereld wij met zoo veel blijdschap begroet hebben. Het was voor hem, Zoon van den Eeuwige, niet genoeg »zich te vernietigen door 't uiterlijke van een slaaf aan te nemen (29);" die geboorte in het vleesch was slechts het begin van zijn zoenoffer, zijne liefde moest hem tot den dood, ja tot den dood des kruizes brengen. Hij had gezien dat hij de onze niet zou verkrijgen [illegible] van zulk een edelmoedige opoffering, en zijn hart aarzelde niet. »Beminnen wij nu God, zegt de H. Joannes, beminnen wij God, wijl God ons het eerst bemind heeft (30)." Ziedaar het doel, dat de Kerk zich voorstelt op deze plegtige herinneringsdagen. Na onzen hoogmoed en onzen tegenstand door het schrikbarend schouwspel der goddelijke geregtigheid gefnuikt te hebben, beweegt zij ons hart om Hem eindelijk te beminnen, die zich voor ons, overgeleverd heeft aan de slagen dier onverbiddelijke geregtigheid. Wee onzer, als die groote week in ons niet den terugkeer tot Hem voortbrengt, die alle redenen had ons te haten, maar die ons meer dan zich-zelven heeft bemind! Zeggen wij met den Apostel: »De liefde van Jesus dringt ons; en voortaan mogen allen die leven niet meer leven voor zich-zelven, maar voor Hem die voor hen gestorven is (31)." Wij zijn die trouw Hem schuldig, die ons slagtoffer was en tot het laatste oogenblik, in plaats van ons te vloeken, niet ophield voor ons genade te smeeken en ze erlangde. Eenmaal zal Hij op de wolken des Hemels verschijnen; »dan zullen de menschen Hem zien, dien zij doorboord hebben (32)" zegt de Profeet; mogen wij tot dezulken behooren, aan wie het gezigt zijner wonden niets anders dan vertrouwen zal inboezemen, wijl zij door hunne liefde de misdaad zullen hebben uitgewischt, waarmede zij zich jegens het goddelijk Lam hadden schuldig gemaakt.

Stellen wij onze hoop in Gods barmhartigheid, opdat de heilige dagen, waarin wij zijn, in ons die zalige verandering te weeg brengen, welke ons zal veroorlooven, als het uur van het oordeel dezer wereld is aangebroken, om zonder te beven den blik van Hem te aanschouwen, dien wij nu onder de voeten der zondaars zullen zien vertreden. De dood van den Verlosser der wereld schokt de gansche natuur, de zon verduistert op het middaguur, de aarde beeft op zijne grondslagen, de rotsen splijten en vallen; dat onze harten ook geschokt worden, dat zij van onverschilligheid tot vrees, van vrees tot hoop, en eindelijk van hoop tot liefde overgaan; en na met onzen Zaligmaker nedergedaald te zijn in de diepte der afgronden waar droefheid heerscht, zullen wij met Hem tot het licht opklimmen, omringd van den glans zijner verrijzenis, en in ons het pand bewarende van een nieuw leven, dat wij niet meer zullen laten uitdooven.

(29) Philipp. II. 7

(30) Joann. IV: 19.
(31) II Cor. V: 14, 15.
(32) Zachar. XII: 10.

De heer Vreede heeft in de *Utrechtsche Courant* de redenen blootgelegd en dus aan publieke beoordeeling onderworpen, die hem genoopt hebben, bij de jongste verkiezing van een raadslid te Utrecht, de kandidatuur openlijk te ondersteunen van den heer Mr. C. Th. baron van Lijnden van Sandenburg.

Van de redenen, door den heer Vreede ter verklaring van zijn gedrag aangevoerd, schijnt ons de laatst opgegevene het minst aannemelijk. »Hoe hebt gij, zoo veronderstelt hij dat hem gevraagd wordt, hoe hebt gij, die de *utrechtsche factie* zoo min als wij wil versterken, uwe stem aan een man kunnen geven, die als haar tolk wordt aangeduid (1)?" En de heer Vreede antwoordt: »dat hem de handelingen dier vereeniging niet anders dan bij gerucht kenbaar zijn geworden; en dat, welk het aandeel zij door den heer van Lijnden daaraan genomen, de niet-politische beteekenis van den werkkring van een raadslid of zelfs van een lid der Provinciale Staten, uit den aard der zaak hemelsbreed verschilt van die van een lid der nationale vertegenwoordiging."

Zoo de heer Vreede het niet zelf verzekerde, dan zou het naauwelijks te gelooven zijn, dat hem de handelingen der utrechtsche faktie »niet anders dan bij gerucht" kenbaar zijn geworden. Van de door haar vooruitgezette beginselen weet hij dus niets! Evenmin weet hij iets

(1) Ten jare 1853 werd de heer Drieling in het sekretariaat der fatale faktie opgevolgd door den heer C. Th. van Lijnden.

van haar doel en van de middelen, door haar ter bereiking van haar doel aangewend! Zij heeft het anders niet aan de gelegenheid laten ontbreken om daarmede bekend te worden. Hoe vele cirkulaires, om van niets anders te spreken, vol duidelijke verklaringen, zijn niet van haar uitgegaan en achtervolgens door veel gelezen dagbladen publiek gemaakt! En niets van dat alles zal den heer Vreede onder de oogen zijn gekomen! Dan mag hij, in der daad, van geluk spreken. Want, waarlijk, wat de faktie schrijft en drijft, brengt hen, die het wél meenen met Vaderland en Koning, in geene aangename stemming. Zoo echter de heer Vreede ten eenemale onbekend is met eene faktie, die geen gering aandeel genomen heeft in de gebeurtenissen der laatste jaren; met eene faktie, waaraan de stagnatie te wijten is, waaraan de publieke zaak sedert negen maanden lijdt, en die zich eigenlijk op niets kan beroemen dan dáárop, dat een harer hoofdmannen, *per varios casus*, *per tot discrimina rerum*, eindelijk eene rustplaats heeft verkregen in den Staatsraad met een jaarlijksch inkomen van *f* 5000, — mag hij dan wel een bevoegd beoordeelaar geacht worden van de gebeurtenissen van den dag en den toestand, waarin Nederland tegenwoordig verkeert? Immers, zoo als Bolingbroke zeide, »om juist te oordeelen, moet men alles kennen."

In de tweede plaats voert de heer Vreede tot zijne verontschuldiging aan, »dat, welk het aandeel zij door den heer van Lijnden aan de handelingen der utrechtsche faktie genomen, de niet politieke beteekenis van den werkkring van een raadslid of zelfs van een lid der Provinciale Staten, uit den aard der zaak hemelsbreed verschilt van die van de nationale vertegenwoordiging." Wij willen, ter bestrijding van deze stelling, niet in een uitvoerig betoog treden en in 't licht stellen. dat de werkkring van Raadslid of van lid der Provinciale Staten wel degelijk, voor een gedeelte althans, van politieken aard is. Het miskend te zien, verwondert ons van den scherpzinnigen hoogleeraar Vreede. Van hoeveel gewigt het is aan de faktiemannen geene plaats te gunnen in de Gemeenteraden of in de Provinciale Staten, blijkt overigens reeds genoegzaam daaruit, dat de Staten uit hun midden de leden der Eerste Kamer benoemen, en dat de benoemingen tot zeer vele ambten en bedieningen — ook tot de betrekking van hoofdonderwijzer, indien de thans aanhangige schoolwet tot wet werd verheven — van de Gemeenteraden afhangt. Die de faktie kent, elk ander dan de heer Vrede derhalve, weet in welken geest en in welke rigting, die benoemingen zouden mosten uitvallen, zoo het den faktiemannen gelukte een beteekenenden invloed in de Provinciale Staten of in de Gemeenteraden uit te oefenen.

De kommissie van rapporteurs van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over het wetsontwerp op de zamenstelling der regterlijke magt en het beleid der justitie is met haar verslag gereed. Die kommissie bestaat uit de heeren Gevers Deijnoot, Godefroi, Strens Dullert en Sander. Zij is dezer dagen te 's Gravenhage vergaderd geweest. Men verwacht dus, dat dit verslag spoedig het licht zal zien.

In de volgende week zal ook het nader verslag van de kommissie der Kamer over het indiesch drukpersreglement opgemaakt en bekend worden.

Men verneemt, dat bij de hervatting van de werkzaamheden der Tweede Kamer van de Staten-generaal, bepaald op den 21 dezer, van regeringswege een ontwerp van wet zal worden aangeboden, tot vaststelling der begrooting voor het departement van Binnenlandsche Zaken over den jare 1857. Men weet dat in December jl. de begrooting door de Tweede Kamer werd afgestemd, terwijl er later eene kredictwet voor den tijd van zes maanden werd vastgesteld. Nu zal de definitieve begrooting voor dit jaar worden aangeboden.

De *Amsterdamsche Courant* van heden geeft de volgende opheldering en van den heer van Oordt, waarop wij later terug komen:

»Het adres aan Zijne Excellentie den Minister van Koloniën over de pakketvaart tusschen Nederland en Java, dd. Amsterdam 2 dezer, geteekend door de heeren E. Sillem, Jul. Bunge en Arnold Kooy, en opgenomen in de *Amsterdamsche Courant* en het *Handelsblad* van 7 dezer, bevat een gedeelte gewijd aan de beoordeeling van mijn gedrag en mijne houding met betrekking tot die zaak, dat zonder inlichting van mijne zijde aanleiding zou kunnen geven tot het vermoeden, dat alles zich zoo heeft toegedragen gelijk het door de adressanten wordt opgegeven. Ofschoon ik de adressanten niet persoonlijk ken, meen ik toch gerustelijk te mogen veronderstellen dat, indien die heeren de *ware toedragt* der zaken gekend hadden, hun oordeel over mij geheel anders zou geweest zijn, en dat het over mijne handelingen aan den Minister medegedeelde voorkomt òf uit verkeerde berigten òf geput is uit eene voorstelling der zaken, zoo als die door de omstandigheden missclien eenigermate waarschijnlijk voorkwam, doch die desniettemin ten eenenmale onjuist is.

»Ik kan den heeren Sillem c. s. de stellige verzekering geven, dat ik met de voornemens van den Minister van Koloniën evenmin bekend was als het publiek, hetgeen ik wist kon iedereen weten, die het *Bijblad* van de *Nederlandsche Staats-Courant* leest. Noch omtrent den inhoud, noch omtrent het tijdstip waarop de Minister die zou bekend maken wist ik derhalve iets hoegenaamd; ik durf mij daaromtrent gerustelijk beroepen op den Minister van Koloniën, welke zeker aan ieder die zulks wenscht de waarheid van deze mijne verklaring zal bevestigen, en ik was niet minder dan ieder ander verrast toen ik de voorwaarden 's morgens vóór de bewuste vergadering op 24 Maart jl. in de *Staats-Courant* las. Er bestond dus geen verband hoegenoemd tusschen den dag waarop die voorwaarden in de *Staats-Courant* verschenen en dien waarop ik de vergadering belegd had. Eene loutere toevalligheid deed beiden zamenvallen.

»Ook was de 24ste Maart daartoe gekozen als *marktdag*, ten gerieve der vele reeders, in naburige plaatsen gevestigd, welke dan veelal onze stad bezoeken. De eerste oproepingen waren reeds, onder dagteekening van 17 Maart, geplaatst in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 18 en van 19 Maart, zoodat de annonce in die van 23 Maart, aan welken datum de heeren Sillem c. s. zoo veel schijnen te hechten, slechts eene herhaling of herinnering was.

»Eindelijk stellen de adressanten de zaak voor als of ik eene konkurrentie zou hebben in het leven geroepen, *daartoe opgewekt en in staat gesteld door de wetenschap van omstandigheden in ambtsbetrekking verkregen.*

»Dit is ten eenenmale onjuist. Ik heb mij volstrekt met de pakketvaart tusschen Nederland en Java niet ingelaten, noch iemand daartoe aangespoord, voor dat de zaak in de Tweede Kamer der Staten Generaal wederom ter sprake kwam, en zelfs toen was mijn plan niet daaraan persoonlijk iets te doen. — Eerst nadat de Minister van Koloniën in de zitting der Tweede Kamer van 2 Maart jl. had medegedeeld, dat de door Zijne Excellentie te stellen voorwaarden spoedig te wachten waren, werd ik door eenige heeren gewezen op het belang voor de provincie Zuid-Holland, om niet geheel uitgesloten te blijven bij de mededinging, welke de Minister zich voorstelde te openen.

»De aanleiding dat die heeren zich tot mij wendden lag geheel in den aard mijner betrekking als direkteur der nederlandsche stoombootmaatschappij, en ik heb getracht aan het in mij gestelde vertrouwen te beantwoorden, zoo als ik dit evenzeer zou hebben gedaan wanneer de heeren Sillem c. s. of anderen mij de eer hadden aangedaan, dergelijke inlichtingen van technischen aard van mij te vragen. Ik heb vervolgens toegegeven aan het dringend verzoek dier heeren om, als uit den aard der zaak het meest met dit onderwerp vertrouwd, [illegible] openlijk bespreken dezer zaak van mij te doen uitgaan en de vergadering te leiden.

»De heer Burgemeester dezer stad en de overige heeren welke op deze wijze de aanleiding tot de bewuste oproeping en vergadering gaven en mij daartoe overhaalden, hebben dit, in een ingezonden stuk in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van heden, openlijk verklaard en ik geloof dat hunne namen een genoegzame waarborg zijn dat hier geene sprake kan zijn van het gebruiken van min kiesche of illoyale middelen.

»Ten slotte meen ik er nog bij te mogen voegen, dat het advies, hetgeen ik als hoofd-ingenieur der marine met andere deskundigen vroeger omtrent de bij het ministerie van Koloniën ingekomen plannen, daaronder dat der heeren Sillem c. s. hebt uitgebragt, geen motief kon opleveren om mij, toen ik daartoe werd aangezocht, aan de zaak te onttrekken. Met alle bescheidenheid, maar tevens met volle regt meen ik te mogen opmerken dat mijne betrekking bij 's rijks marine en mijne verkregen ondervinding als direkteur van een belangrijk industriëel etablissement, mij ook zonder voorkennis van de plannen der heeren Sillem c. s., volkomen in staat zouden hebben gesteld als deskundige mijne hulp te leenen aan de personen welke die inriepen. Ware het anders geweest en ware ik door de officiëele en dus konfidentiëele mededeeling dier plannen tot de kennis van bijzonderheden of berekeningen gekomen, die mij niet insgelijks ten dienste stonden, dan zou noch ik, als man van eer, mijne diensten geleend hebben, noch de overige leden der kommissie die hebben aangenomen. Dat ik echter in de vergadering van 24 Maart gezegd heb, dat de vroeger ingediende plannen allen van Amsterdam afkomstig waren, was eene zaak van *algemeene bekendheid.*

»*Rotterdam*, 9 April 1857, J. W. L. VAN OORDT."

Men schrijft ons uit 's Hage, dd. 9 April:

»In verband met een vroeger schrijven kan ik u mededeelen, dat de ingenieur Rose, tot nu toe belast met het arrondissement Breda, naar 's Hage is verplaatst bij de algemeene dienst, ten einde, zoo men wil, de noodige opnemingen voor de ontworpen spoorwegen enz. te doen. In zijne plaats is te Breda benoemd de ingenieur du Celliée Muller, thans met verlof.

»Van het thema, betrekkelijk aanstaande wijzigingen of aftredingen van ministers en de verschillende variatiën daarop, spreek ik u niet; liever wil ik in tegenstelling daarvan u zeggen, dat ik alle reden heb om het er voor te houden, dat de minister van binnenlandsche zaken zich onledig houdt met het opmaken van de begrooting voor zijn departement. (*Amst. Cour.*)

Gisteren morgen ten 7 ure werd op het kerkhof *de Liefde* een nieuw blijk van hulde aan de nagedachtenis van onzen van Bree gebragt, dat gewis algemeene en levendige sympathie verwerven zal. Velen wenschten, en die wensch doet hun hart eere, dat de groote toonkunstenaar in een eigen graf rusten mogt, en bragten daartoe de gelden bijeen, met het dubbele doel om zoo het verzamelde dit toeliet een herinneringsteeken op het graf te plaatsen, en de restende penningen ten nutte der nagelatene betrekkingen te besteden. Men zag zich al spoedig in staat gesteld een dier edele wenschen te verwezenlijken, en zoo werd in de stille morgenure van den plegtigen Goeden Vrijdag, het stoffelijk overschot van den onsterfelijken toonkunstenaar uit de rustplaats, waarin het tot nu vertoefde, overgebragt in een eigen graf, waar het verder ruste in vrede!

Het Prov. Geregtshof in N. Holland heeft gisteren, gelijk bereids berigt is, uitspraak gedaan in de zaak van Schnauss en diens 15jarigen zoon. Bij een breed gemotiveerd arrest, waarbij het hof niet verzwijgt dat de erkentenissen en opgaven van den zoon onder anderen door de wijze waarop en de omstandigheden waaronder zij zijn gedaan, de *innigste* overtuiging omtrent de schuld van den vader bij den regter hebben opgewekt, is die vader evenwel uit gebrek aan voldoende *wettige* bewijsmiddelen *vrijgesproken;* doch de zoon schuldig verklaard aan opzettelijke brandstichting in een gebouw, waarbij het te voorzien was, dat eenig menschenleven in gevaar kon worden gebragt, en veroordeeld tot tien jaren gevangenisstraf. Het hof heeft bij dat arrest tevens uitgemaakt, dat bij elke brandstichting in — of in den kring van — *bewoo de* gebouwen, vóór den dader te voorzien is, dat eenig menschenleven in gevaar *kan* worden gebragt, naar welke leer alzoo, de niet toepassing der doodstraf bij brandstichting, wel hoogst zeldzaam zal zijn. Diep geroerd, hoorde de jeugdige Schnauss zijne veroordeeling aan, terwijl het afschuwelijk gelaat van den vader, noch blijdschap met zijne vrijspraak, noch medelijden met het lot van zijnen beklagenswaardigen zoon verried, ja zelfs geen enkele blik op de nevens hem staande innig bedroefde knaap getuigde, dat hij zich slechts een enkel oogenblik, in gedachten met zijn ongelukkig kind bezig hield.

Gisteren morgen is op het Y een jol, door het aanvaren [illegible] omgeslagen, waardoor van de twee mannen die daarin zaten, een hunner, met name H. Wixfoord, woonachtig te Nieuwendam, verdronken en spoorloos verdwenen is, de andere, P. de Groot, woonachtig in het Wijngaardstraatje, is gered.

Naar aanleiding van een schrijven van den nederlandschen konzul te Christiania, gedagteekend 26 Maart 1857, worden reeders en gezagvoerders opmerkzaam gemaakt op de navolgende wetsbepaling:

»De kargadoors zijn verpligt de originele rekeningen van tol- en havengelden aan de kapiteins over te leggen en mogen onder verbeurte hunner aanstelling de taxe der courtagiën, door de wet vastgesteld, niet in hunne berekening te boven gaan."

Z. M. heeft benoemd: tot ridder der orde van den Nederl. Leeuw J. J. de Jongh, en tot lid in den Raad van Nederl. Indië J. F. Hora Siccama; alsmede op zijn verzoek eervol ontslagen als burgemeester der gem Kwadijk, Middelie en Warder, P. Peeting.

GOUDA, 9 April. Op de veemarkt van heden was een rijke aanvoer, vooral van melkvee, dat tot verminderde prijzen van de hand ging. Boter was hooger in prijs *f* 45 à 50.

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

FRANKRIJK.

PARIJS, 9 April. Meer dan ooit loopt weder het gerucht van de aanstaande krooning des Keizers.

— Onder de geruchten, die te Parijs in omloop zijn, behoort dat Keizer Napoleon met den Keizer van Rusland te Dresden eene bijeenkomst zal hebben, en dat de Keizerin-weduwe van Rusland bij haar eventueel vertrek uit Italië, den weg over Parijs nemen zal.

— Men zegt dat de zaak van den bisschop van Moulins weder een nieuwe wending heeft gekregen, door tusschenkomst van den maarschalk Pélissier, die door oude vriendschapsbanden aan den prelaat gehecht is. Men hoopt dat door de tusschenkomst van dien generaal, de zaak minder gespannen zal worden. Ook loopt een gerucht dat Mgr. de Dreux Brezé naar Rome zal gaan, en een ander dat hij zijn bisschopszetel voor dien van Mans verruilen zal. Het tegenstrijdige dezer geruchten toont genoegzaam aan, hoe weinig waarde er aan te hechten is.

— Generaal Todtleben legt vlijtig bezoeken af bij zijn oude bestrijders voor Sebastopol. Zoo is hij reeds bij de maarschalk Bosquet en Canrobert geweest.

— Te Marseille zijn tijdingen ontvangen uit Konstantinopel, loopende tot 4 dezer. Het onderzoek betreffende de expeditie der *Kangaroo*, die wapenen en andere ammunitie in had ten behoeve der Cirkassiërs, is afgeloopen. De Sultan zal uitspraak doen over de turksche ambtenaren, die in deze zaak betrokken waren.

Tien nieuwe stoombooten zijn in Engeland besteld, welke de dienst zullen verrigten op de kust der Zwarte Zee.

De bevolking van Khulkhal, in Perzië, is in opstand gekomen, tengevolge van de schaarschte der levensmiddelen in die stad. [illegible] heeft de vlugt genomen.

— De heer Sorensen heeft een werktuig uitgevonden, waardoor het mogelijk is om het werk van tien of twaalf letterzetters door één persoon te doen verrigten. De heer Sorensen heeft zijn uitvinding openlijk ten toon gesteld, en laat ze werken in tegenwoordigheid van een aantal zetters en drukkers. De naauwkeurigheid van het daarmede gezette drukwerk, zoowel als de distributie der letters laat niets te wenschen over. Bovendien gaat alles veel sneller dan op een gewone zetterij. De machine van Sorensen zal, naar men zegt, in verscheidene parijsche drukkerijen gebruikt worden.

ENGELAND.

LONDEN, 9 April. De *Advertiser* deelt mede, dat de heer Sydney Herbert tot minister van Oorlog zal worden benoemd, ter vervanginn van lord Panmure.

— De *Morning-Post* deelt eene dépêche mede uit Parijs, waarin gezegd wordt, dat het gerucht, alsof de fransche Regering zich met de aangelegenheden van Napels bezig houdt, van allen grond ontbloot is.

Hetzelfde blad bevat op nieuw een artikel tegen de russische spoorwegen,

— De *Melbourne Leader* meldt, dat den 19den Januarij op Nieuw-Kaledonia de heer Bérard, die aan het hoofd stond eener suiker-plantaadje, benevens zes in zijne dienst staande Franschen, door de inboorlingen van het eiland vermoord is. Ook twaalf bewoners der Sandwichseilanden, die mede in dienst van den heer Bérard stonden, ondergingen hetzelfde lot.

— Niet de heer Baynes zooals men eerst gemeld had maar de heer Evelijn Denison is de regeringskandidaat voor het voorzitterschap van het Lagerhuis.

— Ferruck Khan is gisteren uit Londen te Calais aangekomen en onmiddellijk naar Parijs vertrokken.

— De *Daily News* verklaart, dat lord John Russell de staatkunde van het kabinet al of niet zal bestrijden, naar mate lord Palmerston voor of tegen de parlementaire hervorming zal gestemd wezen.

— Ook in Ierland hebben ter gelegenheid van de verkiezingen op sommige plaatsen ernstige ongeregeldheden plaats gehad. De autoriteiten te Borrisson-Ossory en Abbeylix hebben troepen aangevraagd, uit vrees dat de onlusten door haar niet bedwongen zullen kunnen worden. Te Sligo heeft men met steenen naar de soldaten geworpen; terwijl de belhamels zich naar de provinciale bank hebben begeven, na reeds onderscheidene huizen min of meer beschadigd te hebben.

DUITSCHLAND.

WEENEN, 7 April. De *Oest. Zeit.* bevat de volgende brief uit Venetië:

»De eerste handeling van den aartshertog, nadat hij zijn ambt heeft aanvaard, was, zooals men ons uit goede bron meldt, een voorschrift aan de lombardiesch-venetiaansche overheden, waarbij hij den geest doet kennen, die de handelingen van zijn bestuur zal kenmerken, en den vasten wil uitdrukt om, sterk door het keizerlijk vertrouwen en met de zekerheid van hechte trouw, zijn gewigtige roeping te vervullen.

»De onafhankelijke krachten der bestuurders, door de zedelijke en stoffelijke ontwikkeling, welke de grondslag is van alle staatkundig welzijn, in het werk te stellen, die te leiden zonder hinderpalen in den weg te leggen, die, zonder ze te binden, van alle misbruiken te vrijwaren, waakzaamheid de toonen in het belang van iederen in het bijzonder, daar waar het noodig is, de krachten vereenigen om die op nuttige oogmerken te rigten: ziedaar de gedachte, welke de prins zich voorgenomen heeft te verwezenlijken.

»Hij noodigt alle ambtenaren, die onder zijn bevelen staan, uit, om hem met kracht en vastberadenheid ter zijde te staan, door een spoedige en naauwgezette vervulling van hun pligt, door een steeds regtvaardige toepassing der wetten, door opregtheid in hun verslagen, door menschelijke behandeling der bestuurders, den uitvoerder van het keizerlijk gezag waardig, en door de gestadige zorg voor hun verstandelijk en stoffelijk welzijn. Hij eindigt dit voorschrift door eenige woorden van aanmoediging, doch voegt er evenwel bij nooit te zullen toelaten, dat vergeetachtigheid of verwaarloozing dezer gewigtige pligten van den kant van sommige ambtenaren, schade toebrenge aan de belangen van troon en land, en de eer der bestuurders in gevaar brenge."

— De heer von Bismarck-Schoenhausen, pruissiesch gezant bij de duitsche Bondsvergadering, wordt hier verwacht. Men brengt die komst met de zaak van Neufchâtel in verband.

STADSNIEUWS.

BURGERLIJKE STAND.

AMSTERDAM, 11 April

ONDERTROUWD (9 April): H. de Boer met D. P. Bakker. - L. J. Ratté met C. H. Bannenberg. - F. H. Pouw met M. A. Schooneveldt. - A. Hauschild met A. Woldsen. - A. J. T. Heyman met E. M. van der Veken. - N. G. Tholen met A. C. Job.

GETROUWD (9 April): F. H. Reuvekamp Gille met A. M. van der Maas. - J. Kleeblad met C. G. J. van El, van Rotterdam.

BEVALLEN (7 April): J. E. Blok, geb. Guillot, Z. — (8 April): M. J. Hendriks, geb. Werff, D.

OVERLEDEN (6 April): G. C. de Beus, geb. van den Berg, 56 j. — (8 April): C. W. Reggers, 32 j.

PRIJS-COURANT DER EFFEKTEN.

		9 APRIL 4½ u.	gebl.	10 APRIL 4½ u.	gebl.
Nederl., Werkel. Schuld a	2½ pCt.	63 15/16	63¾		
Dito Dito	3 »	76¼	76¼		
Dito Dito	4 »	95 15/16	95 15/16		
Overzeesche Bezittingen	4 »	95¼			
Amortis. Syndik.	3½	91¼			
Actien Ned. Bank	4	160	160		
Handel-Maatschappij	4½	140	140	140¼	
Maatschappij van Weld.	4				
Oblig. Rijn-Spoorw.	4½				
» Holl. Spoorw.-M. Obligatiën	4½				
België	2½				
Dito bij *Rothschild*	2½				
Frankrijk, Obligatiën	3				
Spanje, Onbep. Stukken	1¼	24⅝	24 11/16	24⅝	
Dito	3	41¼	41¼		
Dito Binnenl. a 6/m.	3	38 5/16	38 5/16		
Coupon-Bewijzen		6 7/16	6 7/16		
Amortisable Schuld			5 1/16		
Portugal, te Londen	3	45½	44¾	45	45
Dito Uitgestelde		24⅞			
Rusl., bij *Hope* 1798 en 1816	5	104	104		
Dito Dito 1828 en 1829	5	103	102¾		
Cert. bij dito 1831 en 1833	5	92¾	92¾		
Inschr. bij *Stieglitz*, 5e Serie	5	94½	94 5/16		
Dito idem 6e	5	96¾	96 7/16	96 7/16	96¾
Certifikaten te Hamburg	5				
Dito dito te Londen	4½		93½		
Dito dito *Hope en Co.*	4	84 1/16			
Dito bij *Stieglitz en Co.*	4	84¼			
Dito bij id. 5de Serie	4				
Dito in Zilver	4				
Inschrijving in Assignat.	6				
Certifikaten van dito	6				
Polen, Aand. met Lot. fl. 500			154½		
Schatkist-Obligatiën	4	77⅞			
Oostenrijk, Metalliek	5	75⅝	75⅝	75⅝	75⅝
Dito rente te Amsterdam	5	86½	86½	86½	
Dito Nationale	5	77½	77½	77½	
Dito	2½	39 5/16	39¼		
Ween. Bank bij *Goll en Co.*	5				
Dito	4				
Aand. met Loting fl. 250					
Nieuwe dito 1854			312		
Pruiss. Aand. 1854	3½	206			
Napels, Cert. bij *Rotschild*	5				
Denemarken, Leen. te Lond.	5				
Louisiana, bij *Hope*	5		93		
Braziliën	5				
Dito 1843	5				
Mexiko	3	22½	22½	22½	
Dito Onbepaalde	3	22½	22½	22½	
Peru	4½				
Grenada, a £ 100	3¼	21 11/16	21½	22	21 11/16
Dito Uitgestelde			6 11/16	6 11/16	
Ecuador, a £ 100	1				
Venezuela, a £ 100	4½	36½	36¾	36⅞	
Dito Uitgestelde		14½	14½		
Amerika, Bank-Aktiën Cert.					
Dito Orig.					
Grieken, Bl. 1825	5				

Thes. 103⅞, 104; N. Port. 44⅛, 44 5/16; Prost 105½, 106⅛; Russ. Spoorw. 80½; Grenada onb. 21¾, 22, 21 11/16; Venezuela onb. 36⅝, ⅞.

Vaste markt, bij levendigen handel in zuid-amerikaansche fondsen, waarvan Grenada's tot verbeterde koers te plaatsen waren.

Koers van het Geld: Beleening 4 pCt., Prolongatie 3½ pCt., Diskonto 4 pCt.

Wisselkoers.

Parijs	2/m.	f 55 7/16	Livorno	2/m.	f 39½
»	zigt	» 56 1/16	Napels	»	» 83½
Bordeaux	2 m.	» 54⅞	Petersburg	»	» 1.82
»	zigt	» 56	Weenen	6/w.	» 93⅝
Madrid	3/m.	» 238	Augsburg	»	» 35 5/16
Cadix	»	» 240	Frankfort	»	» 38⅞
Seville	»	» 237	Hamburg	2/m.	» 34⅛
Bilbao	»	» 237	»	zigt	» 35⅝
Lissabon	»	» 40	Londen	2/m.	» 11,67½
Porto	»	» 40	»	zigt	» 11,80
Genua	2/m.	» 45½	Rotterdam		»

BUITENLANDSCHE BEURZEN.

ANTWERPEN, 10 April. Belg. leen. 2½ pc. 56½, Obligatiën 3 pc. —; id. 4½ pc. 98⅝. Spanje 1—3 pc. 24 7/16; Binnenl. 3 pc. 38⅝; Romeinen 5 pc. 88⅝; Oostenrijk Met. 5 pc. 79¾; id. Nap. 5 pc. 81½p.

PARIJS, 9 April. Fransche 4½ pc. 91.25; 3 pc. 69.50; 1½ pc. Spanje 25; 3 pc. id. 38½; 5 pc. Met. —; Rom. Leen. 89⅝.

LONDEN, 9 April. Cons. 93; Spanje buit. 3 pc. 41⅞; id. 1¼ pc. 24¾; Rusl. 5 pc. 105; id. 4½ pc. 95; Holl. 4 pc. 96⅞; id. 2½ pc. 65; Sard. 5 pc. 90; Braz. 102; Peru 4½ pc. 77; Gren. uitg. 6⅝; id. werk. 23½; Mexiko 3 pc. 23⅝; Portugal 3 pc. 46; Ecuador 14½; Venezuela 38; Wissels op Amst. 11.19½; Hamburg 13.08½.

WEENEN, 9 April. Met. 5 pc. 83½; id. 4½ pc. 73¼; Bank-Aktiën 1006; Credit Anst. 265⅞; Wissel op Londen 10.13; Amst. —; Parijs —; Goud 7¼; Zilver —.

BERLIJN, 9 April. 3½ pc. Pr. Staatsch. —; 5 pc. Rusland 105; id. 4½ pc. —; Wissel op Londen 2/m. 6 Th. 18⅝; Amst. kort 141¼; Hamb. 150½; Petersburg 104½.

HAMBURG, 9 April. Spanje 1¼ pc. —; id. 3 pc. 23¼; Rusl. 5 pc. 99⅞; 4½ pc. 90; 3 pc. Mexikanen 10¾; Noord-Duits. bank 93⅞; Wissel op Londen 3/m. —.—; id. kort —.—; Amst. —.—.

FRANKFORT, 9 April. 5 pc. Met. 77¾; 1¼ pc. Spanje binnenl. 21½; id. 3 pc. —; Wissel op Londen 3/m. ——; Parijs —; Weenen —; Amsterdam —.

HANDELSBERIGTEN.

AMSTERDAM, 10 April.

GRAANMARKT.

Tarwe slap: 125 ℔ o. rb. Poolsche f335; 126 ℔ n. Gron. f242; 119, 122 ℔ n. Vriess. f232, 241; 115 ℔ dito f220; 156/2 ℔ n. Bovenl. f335; 129 ℔ Ibrail f285.

Rogge in een doen: 126 ℔ n. Pruiss. f225; 120 ℔ n. Munst. f208; 121 ℔ n. Marksche f208; 116, 117 ℔ Petersburger f203, 211.

Garst en Haver zonder handel.

Boekweit f5 lager: 118 ℔ Nijkerker f250.

Op 9 vaten Olie in April ek. 89; Oct. en Nov. 75½ [illegible] *Raapolie* op 6/w. f 52½; Vliegend f 51; 1° Mei ek. f 49¾; Sept. f 45⅞, 5; Oct. f 44⅞, 5; Nov. en Dec. f 44¾, 5. *Lijnolie* op 6/w. f 41½; Vliegend f 40¼; 1°. Mei ek. f 40¼, ½; Sept., Oct., Nov. en Dec. f 41. *Hennepolie* op 6/w. f 49½. *Raapkoeken* per 1040 st. f 80, 85. *Lijnkoeken* per 104 st. f 11, 15.

MIDDELBURG, 9 April. Puike Zeeuwsche Tarwe f10,50, 10,25 a 10 naar kwaliteit. Puike Walchersche dito f10,75, 10,50 en 10,30 de mud, mindere f10,20 a 10 naar deugd. — Puike ware Zeeuwsche Rogge f7,25 — Gerst, puike Winter f7; Zomer dito bij uitzoeking f6,50, mindere f6,25, geringe f6 de mud. — Walchersche Witteboonen naar deugd van f12,50 tot f13,25 gekocht. Dito Bruineboonen f10, mindere f9,75 a 9,50. Walchersche Paardeboonen waren gezocht, meestal werden die op f6 gehouden, enkelde partijtjes zijn echter aan f5,75 gekocht. Walchersche Groene [illegible] kook f7 en f7,25. — Zeeuwsche Paardeboonen [illegible] Raap-Olie f53,50; Patent-Olie f55,50; Lijn-Olie f[illegible] per vat. Harde Lijn-Koeken f11 per 104 stuks

SCHIEDAM, 10 April, Rogge verkocht; 137/2 ℔ Reval f238 kt., f240 6/w. Gerst: 130/2 ℔ Manheim f214 kt., f217 6/w; 131, 138/2 ℔ Silesische f218, 235 kt. — Moutwijn f20,25; Jenever f25,75; Amst. Proef f27, per ned. vat zonder fust, zonder de belasting.

SCHEEPSTIJDINGEN.

BINNENGEKOMEN.

TEXEL, 8 April. De Roever, Jan van Brakel, Banjoewangie. — 9 April. Van Loenen, Henriette, Banjoewangie.

HELVOET, 9 April. Koopman, W. F. Baillie, New-Orleans.

BROUWERSHAVEN, 9 April. [illegible] Argo, en Swart, Poelwijk, beide Batavia n. Rott.

UITGEZEILD.

TEXEL, 9 April. Schagen van Leeuwen, Cornelia, Bus, Voorwaarts, en Latjes, Henricus Gerardus, beide Batavia.

HELVOET, 9 April. Bok, Noord-Braband, Batavia. - Warsen, Herwijnen, Savannah.

BROUWERSHAVEN, 9 April. De Ligny, Fortuna (Banjoewangie) Dordrecht.

PUBLIEKEVERKOOPING VAN HUIZEN IN HET O.Z. HEEREN-LOGEMENT.

Op Dingsdag 14 *April*, *'s avonds ten vijf ure.*

1. De Hofstede *Wisseloord*, te Muiderberg, groot b. 7.2930. 2. Dito *Hofrust*, als voren, groot b 6.1575. - 3. De Overplaats, als voren, groot b. 10.4966; te zamen in slag. — 4. De Boeren-Hofstede *Kent Uw Zelve*, Bovenkerker Polder, bij Amstelveen, groot b. 41.6260. — 5. Dito *Slotendijk*, aan den Amsteldijk bij de Kalfjeslaan, groot b. [illegible] *Oranje Veld*, Groot Duivendrechtsche Polder, [illegible] jeslaan, groot b. 14.5910. — 7. [illegible] der Gem. Doorn, [illegible] 8. De Boeren-Hofstede *Het Houthoplk*, aan den [illegible] op Muiden, Gem. Diemen, groot b. 28 2057 - 9. Een Perceel Wei- en Hooiland, als voren, groot b. [illegible] te zamen in slag. — 10. Huis, Achterhuis en Erve, Geldersche Kade, N. 492. — 11. Huis en Erve, Pijpenmarkt, E 456. — 12. Huis, Achterhuis en Erve, Kloveniersburgwal, K 228. — 13. Huis en Erve, Oude Teertuinen, M 428.

Advertentiën.

Vijftigjarige Echtvereeniging

VAN

J. JANSSEN

EN

A. M. VAN MIERT.

'sBosch, 12 April 1857.

(3105)

(3104). Heden overleed onze teeder geliefde Dochter en eenigst kind, MARIA JOHANNA, in den ouderdom van 31 jaren.

AMSTERDAM, 6 April 1857. J. LAUS.
J. LAUS, VERDEIJEN.

Voorzien met de laatste genademiddelen der H. Kerk, overleed heden nacht onze teeder geliefde oudste Dochter MECHTILDA ERNESTA, in den ouderdom van ruim drie-en-veertig jaren.

H. F. VAN AERNSBERGEN.
E. VAN AERNSBERGEN, geb. NAS.

NIJMEGEN, den 7 April 1857. (3098)

(3112) Nog treurende over de menigvuldige verliezen, binnen korten tijd geleden, werd mij heden weder door den dood ontrukt, mijn eenigst dierbaar kind, in den ouderdom van circa acht maanden.

AMSTERDAM, 5 April 1857. Wed. A. J. J. SEIGNETTE, geb. DUBBELT.

Dienende deze tot algemeene kennisgeving.

(3106) Degenen die iets te vorderen hebben van, of verschuldigd zijn aan den Boedel en Nalatenschap van den Eerw. Heer G. BERGMAN, in leven Pastoor te Wassenaar, en aldaar den 31 Maart 1857 overleden, worden verzocht daarvan opgaaf te doen vóór den 25 April 1857, aan den Eerw. Heer M. VAN DEN BROEK, kapellaan aldaar en Executeur Testamentair, of ten kantore van den Notaris VAN BERGEN te Wassenaar.

Berigt aan H. H. Geestelijken.

Tegen 15 April a. s., zal bij den ondergeteekende verkrijgbaar zijn: Eene geheel nieuwe uitgave van de **Maria-devotiën**, ter uitdeeling aan de Geloovigen voor de Meimaand, à 5 Cents het vel.

H. H. Geestelijken worden verzocht bestellingen hierop zoo spoedig mogelijk den ondergeteekende op te geven.

J. B. V. HUVER, Boekhandelaar.
Nieuwe Leliestraat, 281.

N. B. *Wordt niet in commissie gozonden.*

(3094) De post van **Binnen-Moeder** in het R. C. Wees- en Armenhuis te Hoorn vacant zijnde, worden zij, die genegen zijn naar deze betrekking te solliciteren, [illegible] Regenten van genoemd Wees- en Armenhuis. Het tractement aan die betrekking verbonden is, behalve kost, inwoning en geneeskundige hulp *f* 120.— 's jaars.

Bijzonder zullen in aanmerking komen, Weduwen tusschen de 35 en 45 jaar, zonder kinderen, of wier kinderen niet ten haren laste komen.

JOHANNA WILHELMINA KRUIS, dienstmeisje op de Keizersgracht, (belangstellenden kunnen het adres in het VERKOOPHUIS vernemen), had dertien jaren aan rhematismus geleden en soms zoo erg, dat zij het bed niet verlaten kon. Beroemde geneesheeren hebben haar behandeld zonder haar van de hevige pijnen, die zij leed, te kunnen bevrijden. Sedert zeven jaren draagt zij een **Goldberger's Ketting** en bevindt zich al dien tijd veel beter. Zij was heden in het Verkoophuis om een nieuwen Ketting te koopen, heeft ons deze bijzonderheden verteld en vergund daaraan openbaarheid te geven.

Amsterdam, 4 April 1857.

Alle rheumatische ziekten, verlammingen, gewrichtspijn, hoofdpijn, oorpijn, kiespijn, maagpijn, krampkolijk, kramp in de borst en in de kuiten, knubbeljicht, verstijving in de leden, lendenpijn, aangezigtspijn, zenuwziekten, worden zeker en spoedig door **GOLDBERGER'S KETTINGEN** genezen.

Zij kosten *f* 1.80—2.70—3.60—5.40.
OORMAGNETEN *f* 1.80 het paar.
RINGEN *f* 1.50 en *f* 1.80.

VERKOOPHUIS en de bekende Dépôts.

(3110)

ERRATA. In de Advertentie van schipper Smits, in N°. 3021, in dit Blad van 8 April, staat abusivelijk *f* 1.20 in plaats van *f* 1.80 voor Goldberger's Oormagneten.

AANBESTEDING.

Het R. C. Parochiaal Kerkbestuur te Heino, zal op Maandag den 20 April 1857, des middags ten 12 ure, bij den Logementhouder K. DE GRAAF aldaar, aanbesteden:

Het Bouwen van eene Kerk en Pastorij.

De bestekken liggen ter lezing: te Zwolle, in het Heeren-Logement en in het Munstersche Koffijhuis; te Kampen, in den Keulschen Dom; te Raalte, in de Zwaan; te Deventer, in den Engel; te Zutphen, bij BECK in de Kroon; te Arnhem, in het Hôtel des Pays-Bas en te Nijmegen, bij de Wed. ARIENS.

De teekeningen zijn voorhanden bij den heer N. P. M. VAN BAEL, Notaris te Heino, alwaar de bestekken op *franco* aanvrage à *f* 1 verkrijgbaar zijn.

Zaturdag voor de besteding van 10 tot 12 ure aan- [illegible] (3081)

Een **R. K. Ondermeester**, 2e Rang, in staat de beginselen van het Fransch en der Wiskunde te onderwijzen, zag zich gaarne zoo spoedig mogelijk geplaatst, liefst aan eene openbare school. Men adressere zich, met *franco* brieven, onder de lett. W. D. aan J. HERMANS, Boekhandelaar te Breda. (3107)

KERKORNEMENTEN

VAN GENNIP & HUIJSMAN,

Oude Zijds Voorburgwal over het Illustreschool, A 75.

Ruim voorzien van gewonen en rijk geborduurde **Priestergewaden**, en daarvoor benoodigde Gouden, Zilveren en Zijden **Stoffen, Galonnen** en **Franjes**; worden ook op onze Fabriek van Borduurwerken ten spoedigste vervaardigd, van welken aard of teekening men dit mogt verlangen: **Kasuifels, Dalmatiken, Koorkappen, Velums. Preekstolen**, enz., zijnde het werk solied, nieuw, frisch en tegen zeer billijke prijzen.

Voorts **Zilverwerken** in natura, **Koperwerk** verguld en verzilverd.

Beeldhouwwerken, waaronder schoone verguld **Kandelaars**, zoo ook voor Requiem, prachtige **Bloemvazen** en daarbij behoorende **Bouquetten, Kruiswegstatiën**, geschilderd, gelithocromeerd, in pleister, en een alles overtreffende in steen, houten en steenen **Beelden**, enz.

Communiekleeden, Albten, Kanten, Benedictiedoeken, enz., **Albten, Superplien, Rokketten**, fijne **Linnens, Damasten, Altaardwalen**, waaronder met het H. Avondmaal naar da Vinci, Corporaals enz., en verder alles wat tot het vak behoort.

AMSTERDAM, 11 April 1857. (3111)

(3083) Bij P. N. VERHOEVEN te 's Bosch, komt heden van de pers:

Daaglijksche Oefeningen voor de

Maand Mei,

toegewijd aan de Allerh. en Onbevl. Maagd en Moeder Gods Maria.

Nieuwe druk, 80 pag. 32°. Prijs . . . . 10 Cents

Ter perse om deze week te verschijnen:

KINDEREN VAN MARIA.

Door eene Congreganiste.

Naar het Fransch, door een R. K. Pr., ruim 200 pag. 32°. Prijs . . . . 25 Cents

GROOTE FABRIEK EN MAGAZIJN

van Gouden, Zilveren en Geborduurde Kerkornamenten, Stoffen, Gallonnen, Kwasten, enz. enz.

EENIG IN HUN SOORT.

JOSEPH-A.-A. VAN HALLE,

Bergstraat, N° 90 over het Postkantoor, nabij de St-Gudula-kerk te Brussel.

Eerste prijs in de Nationale Tentoonstelling 1841 en 1847, te Brussel.

Eerste prijs, (Prise Medal) in de Groote Wereld-tentoonstelling te *Londen* 1851, in Concurrentie tegen alle andere landen, dewelke hunne Gouden en Zilveren Borduursels en Kerkornamenten derwaarts gezonden hebben.

— **Eerste** en **eenige Medalje der Eerste Classe** in de groote Wereldtentoonstelling van Parijs 1855, in Concurrentie tegen 22 Koningrijken en het Fransch Keizerrijk, dewelke wederom hunne Gouden en Zilveren Borduursels en Kerkgewaden aldaar gezonden hebben.

Dit alombekende Magazijn, waar men op voorraad vindt geconfectionneerd voor ruim **TWEE HONDERD DUIZEND GULDENS** Gouden Borduursels en Kerkornamenten, zoowel voor de rijkste Cathedralen als voor de geringste Dorpskerken.

Vereerd door het bezoek der Koninklijke Familie der Belgen, door Hunne Eminentien den Kardinaal WISEMAN, Aartsbisschop van Westminster, den Kardinaal STERKX, Aartsbisschop van Mechelen, vergezeld van de andere Bisschoppen van België, den Apostolischen Nuntius te Brussel en door een groot getal van den Hoogen Adel van het land, den Zeer Eerw. Heer Deken en Pastoors van Brussel, dewelke alle hunne verwondering en tevredenheid aan den Heer VAN HALLE getoond hebben.

GROOT VOORDEEL.

In plaats van die Kerkelijke Ornamenten te bestellen op stalen of teekeningen, vindt men die gereed of geconfectionneerd in alle kleuren en konditiën, men ziet terstond het effekt, den glans vóór, of tegen in reëeliteit, hetwelk men niet kan vinden als men koopt op stalen en teekeningen, die dikwijls met de schaduw of kleuren zeer vleijende zijn, en als die ornamenten in de kerken gebruikt worden, zeer dikwijls tegen vallen, dit kan men voorkomen, terwijl de Magazijnen Gratis alle dagen kunnen bezigtigd worden, zonder de minste verpligting tot koopen, door de Heeren R. C. Geestelijken en verdere Leden van den Kerkenraad, om hun de overtuiging te geven van hetgeen alhier in de annonce aangekondigd wordt.

(3088) **JOSEPH-A.-A. VAN HALLE.**

Te Amsterdam bij C. L. van Langenhuysen Drukker en Uitgever.

Bijvoegsel van *de Tijd*, Noord-Hollandsche Courant, van Maandag 13 April 1857.

STATEN-GENERAAL

TWEEDE KAMER.

Algemeene Beschouwingen over Art. 21 van het Voorloopig Verslag over het Lager Onderwijs.

Art. 21

»Het schoolonderwijs wordt, onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden, dienstbaar gemaakt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen en aan hunne opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden.

»De onderwijzer onthoudt zich van iets te leeren, te doen of toe te laten, wat strijdig is met den eerbied verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden. Hij prent aan de kinderen dien eerbied in en wekt hen op tot onderlinge liefde en verdraagzaamheid.

»Het geven van onderwijs in de godsdienst wordt overgelaten aan de kerkgenootschappen. Hiertoe zijn de schoollocalen buiten de schooluren voor de leerlingen der school beschikbaar.

»Waar de kinderen van het bezoeken der openbare school, uithoofde van godsdienstige bezwaren der ouders, worden teruggehouden, en deze bezwaren, na een zorgvuldig onderzoek, niet kunnen worden uit den weg geruimd, wordt, indien hieraan kan te gemoet gekomen worden door de oprigting van eene bijzondere school, tot het oprigten en onderhouden van zoodanige school, des gevorderd, hulp verleend door middel van eene rijkssubsidie. Het verleenen van zoodanige subsidie geschiedt door de wet."

Alin. 1. Van de zijde der kleine minderheid, die het tegenwoordig artikel vooral ook bestrijdt, op grond dat het daarbij voorgestelde geenszins beantwoordt aan de roeping van een Ministerie, 't welk de gerezen gemoedsbezwaren omtrent de regeling van het lager onderwijs moest helpen uit den weg ruimen, werd op nieuw beweerd dat de formule: »*opleiding tot alle maatschappelijke en Christelijke deugden*" niets anders is dan eene bedriegelijke leus. Die formule werdt, zoo zij nog iets beteekende ten eenenmale krachteloos gemaakt door het 2de lid van het artikel, waaruit blijkt, dat de Regering blijft vasthouden aan de negative opvatting van het voorschrift van art. 194 der Grondwet omtrent de eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen. Verwijdering van alles wat zelfs in de verte strijdig kan worden geacht met den eerbied aan de begrippen van andersdenkenden verschuldigd, laat zich niet voorstellen dan door aan te nemen, dat het positief Christendom geheel van de school verbannen zal zijn. Zoo daaromtrent nog eenige twijfel kon overblijven, de Memorie van Toelichting zou dien opheffen. Daar wordt op bladz. 28 betoogt, dat de Nederlandsche Israëliet geen bezwaar kan zien in het behoud eener »*benaming*", waaraan zijne Christen-medeburgers gehecht zijn. Daar worden tevens degenen die voor eene eenzijdige opvatting der woorden: *Christelijke deugden* beducht waren, gerustgesteld door de verzekering, dat de Regering geene eenzijdige rigting beoogt of gevolgd wil hebben. Maar dan volgt ook, dat op de openbare school Christus niet als den Zaligmaker kan worden genoemd; dat het lezen uit den Bijbel daar niet is toegelaten; dat over de gewijde geschiedenis moet worden gezwegen; ja, dat de onderwijzer tot zijne schoolkinderen niet van Mohammed als van eenen valschen profeet zal kunnen spreken. Niet slechts zullen, volgens het stelsel der wet, op de openbare school kinderen van Israëlieten met die van Christenen vermengd zijn, maar een Israëlitisch onderwijzer zal aan het hoofd eener school van Christen-kinderen kunnen staan. Wat wordt er, vroegen deze leden, bij zoodanig stelsel van de opleiding tot Christelijke deugden? Wat zijn deze deugden buiten den grondslag der betrachting om Gods en Christus' wille? Niets anders dan de boom, zonder den wortel. Zoo al sommige uitdrukkingen der Memorie van Toelichting het vermoeden begunstigden, dat de Regering eene meer bepaalde of andere beteekenis aan de woorden *Christelijke deugden* wil gehecht hebben; zoo dat stuk bijv. te kennen geeft, »dat die formule genoegzame vrijheid laat om in de onderscheidene behoeften te voorzien," laat zich daaruit toch niet anders afleiden, dan dat òf eene verwachting wordt voorgespiegeld die niet kan worden bevredigd, òf dat het schoolonderwijs opleiding zal zijn tot een rationalistisch Christendom. Kon dit laatste het geval worden, dan ware het nog veel beter, dat de school zonder eenige godsdienstige kleur, het onderwijs stipt onzijdig bleef, en dus het begrip van godsdienstlooze school zuiver wierd bewaakt.

Door de leden, die met de verandering in het thans behandelde art. 21 vrede hebben of daarin zelfs eene wezenlijke verbetering zien, werden sommige der voorafgaande stellingen met ernst bestreden. Bij de behandeling van een zoo teeder onderwerp, zeiden deze leden, is het niet moeijelijk door overdrijving en hardheid van uitdrukking af te schrikken; maar langs dien weg wordt het pleit niet beslecht, noch het belang der zaak bevorderd. Ware in de wet het stelsel van facultative splitsing der scholen opgenomen, het zou niet moeijelijk vallen, die splitsing met het oog op het groot aantal hier te lande bestaande gezindten, in een even onbehagelijk daglicht te stellen. Zoo sprak men weder van de verwijdering van alle positief Christendom van de school, terwijl dan toch de Christelijke zedeleer evenzeer een deel van het positief Christendom uitmaakt als het dogma. Men gewaagde van een godsdienstlooze school, waar dan toch van christelijke deugdsbetrachting, van opleiding tot alle christelijke deugdeugden de rede is. Eene zoo ongunstige opvatting kon alleen wortelen bij hen, in wier oog niets anders den naam van godsdienst verdient, dan het door hen omhelsd dogmatisch leerstelsel. Zoo al kon toegegeven worden dat aan de schooljeugd iets meer moet worden gegeven dan de opleiding tot alle Christelijke deugden, is daarom die opleiding op zich zelve niet verkeerd; maar kan zij integendeel strekken tot grondslag van het godsdienstonderwijs dat deze wet te regt aan de kerkleeraren overlaat. Die uiterste gevolgtrekkingen omtrent al hetgeen onder het voorgedragen stelsel van de school zou moeten worden geweerd, kon men almede van deze zijde niet toegeven. Zelfs het lezen uit den Bijbel behoefde niet onvoorwaardelijk te worden geweerd, al behoort daarbij onbetwistbaar naar de omstandigheden gehandeld en zeer bijzonder op het voorschrift van het 2de lid van het artikel gelet te worden. In elk geval zou de schoolonderwijzer niemand kwetsen, die van de spreuken en verhalen, van de gelijkenissen en lessen, in den Bijbel vervat, een oordeelkundig gebruik maakte om zijne scholieren tot Christelijke deugden op te leiden.

Ten voordeele der formule zelve werd van deze zijde aangevoerd, dat het toch werkelijk bezwaar in had woorden uit deze wet weg te laten, die sedert vijftig jaren de rigting van ons schoolwezen hebben gekenmerkt. Verscheidenen dezer leden hadden in de uitdrukking van het vorig ontwerp: *bevordering van zedelijkheid en godsdienst*", niets anders gelezen, dan wat zij hier wedervonden. Maar nu de weglating der in 1806 gebezigde woorden tot zooveel ergernis aanleiding had gegeven, achten zij toegevendheid op dit punt staatkundig en noodzakelijk. Het bezwaar was toch voortgesproten uit een loffelijk beginsel, de vrees namelijk, dat men op de volksschool ooit verpligt zou kunnen worden, geringschatting te dulden van dat Christelijk beginsel, hetwelk geheel onze maatschappij bezielt. In zekeren zin zijn de thans herstelde woorden tegen de vijanden van het Christendom en de bestrijders van zijnen beschavenden invloed gerigt. Voor misverstand en verkeerde gevolgtrekking wordt genoegzaam gewaarborgd door de alinea's 2 en 3 van het artikel. In dat verband beschouwd, beteekende de uitdrukking niets meer, dan dat ook het lager onderwijs doortrokken moest zijn van eene Christelijke gezindheid die alle miskenning van van de begrippen van andersdenkenden uitsluit en vrij blijft van het op den voorgrond brengen van alle dogmatische leerstellingen.

Een groot aantal leden bleef zich op een ander standpunt plaatsen. Zij erkende gaarne, dat indien men de uitdrukkingen: »*opleiding tot maatschappelijke en Christelijke deugden*" beschouwen kon geheel op zich zelf, afgescheiden van de geschiedenis dier woorden, van hetgeen daarover in den laatsten tijd is voorgevallen en van de tegenwoordige Memorie van toelichting, hare opneming in de wet niets bedenkelijks zou hebben. Wat daartegen nog mogt kunnen worden ingebragt verviel uit dit oogpunt door de uitdrukkkelijke voorschriften van het 2de en 3de lid van art. 21. Opwekking tot Christelijke deugd is, men zeide het gaarne na, een goed paedagogisch beginsel. Als die opwekking alleen op zoodanige wijze mag plaats hebben, dat aan den eerbied voor de godsdienstbegrippen van andersdenken niet wordt te kort gedaan, en als dus ook, gelijk alin. 3 van het artikel uitdrukkelijk bepaalt, alle leerstellig godsdienstonderwijs van de school blijft uitgesloten, is van het opnemen van het beginsel in de wet geenerlei misbruik te duchten. Alleen bleef ook dan nog verduidelijking der uitdrukking wenschelijk. Het »*dienstbaar maken*" van het schoolonderwijs aan de opleiding tot Christelijke deugden bleef voor misverstand vatbaar. Er lag daarenboven iets ongerijmds in, dat de wetgever zoodanige strekking van het schoolonderwijs gebood, omdat er uit af te leiden ware, dat hij eene geheel andere strekking zou kunnen voorschrijven. De zaak is te heilig, te zeer boven allen twijfel verheven, dan dat de wetgever ze anders dan als van zelf sprekende vermelden mag. In dien geest werd in het vorig Voorloopig Verslag eene redactie van de thans behandelde zinsnede voorgesteld; aan welke redactie, ook wegens het gebruik van het veelomvattend woord: *godsvrucht*, velen nog de voorkeur gaven. Eindelijk gaf de afscheiding der woorden: *maatschappelijk* en *Christelijk* [illegible] helder begrip der zaak. Van *Christelijk maatschappelijke* deugden behoorde de rede te zijn.

Maar zoo dus aan de thans behandelde alinea van art. 21, in verband met de beide volgende, eene uitlegging te geven is, geenszins strijdig met de hoofdgedachte der wet en het voorschrift van art. 194 der Grondwet, verandert de zaak van aard, als men op de geschiedenis der veelbesprokene woorden let. Zij maken geenszins een deel uit der schoolwet van 3 April 806, maar komen voor in een reglement, vele weken na het tot stand brengen dier wet door den Raadpensionaris, zondere nadere ruggespraak met de toenmalige wetgevende magt, vastgesteld. Weldra hebben zij aanleiding gegeven om in onze volksschool eene meer eenzijdige rigting te brengen, of zijn zij als voorwendsel gebruikt om die rigting eenigermate te regtvaardigen. De klagten, in den boezem der Staatscommissie [illegible] ingebragt, steunden gedeeltelijk op de [illegible] aan de woorden: *Christelijke deugden* gegeven. Thans zou de wederopneming, in weerwil der in alinea 2 en 3 van het artikel genomene voorzorgen, op nieuw bedenkelijke gevolgen kunnen hebben. Men zou kunnen beweren dat de Christelijke deugden alleen te kennen zijn uit den Bijbel; dat deze daarom op de volksschool moet worden gebragt; en dat de Christelijke geloofsleer, voor zoover zij tot deugdsbetrachting aanspoort, niet geheel vreemd kan blijven aan het lager onderwijs. Zoo zou eene schijnbaar onschuldige en op zich zelve onberispelijke uitdrukking tot het afdwalen op het gebied der positive kerkleer kunnen leiden. Niet enkel het gebeurde in den laatsten tijd wettigt zulk eene beduchtheid voor verkeerde uitlegging. Reeds kort na de invoering der wet van 1806, die dan toch insgelijks het beginsel der gemengde school huldigde, treft men voorbeelden aan van spitsvindige redeneringen, waarmede afwijking van dat beginsel bewimpeld werd. Om zich daarvan te overtuigen, heeft men slechts de *Ophelderende aanmerkingen betrekkelijk de Algemeene Boekenlijst* te raadplegen, die onder dagteekening van Herfstmaand 1810, door den heer VAN DEN ENDE onderteekend, met die boekenlijst zelve, het licht zagen. Wat daarin

over het gebruik des Bijbels op de volksschool voorkomt, laat zich uit het oogpunt van naauwgezette toepassing der wet niet verdedigen.

Inzonderheid echter is de Memorie van Toelichting tot dit wets-ontwerp geschikt om aan het denkbeeld voedsel te geven, dat door de opleiding tot Christelijke en maatschappelijke deugden nog iets anders wordt bedoeld dan hetgeen die woorden medebrengen. Men mag niet ontveinzen, dat die memorie in plaats van rond en open de meening der Regering over het thans behandeld punt bloot te leggen, verscheidene uitdrukkingen behelst van hoogst dubbelzinnigen aard, en maar al te zeer met de letter en den geest der wet in strijd. Gezegden, die ieder voorstander der gemengde school gaarne zal onderschrijven, ook omdat zij uitdrukkelijk medebrengen, dat alle kerkelijk leerstellig onderwijs van die school moet uitgesloten blijven, worden in dat stuk voorafgegaan of gevolgd door andere van eene geheel tegenovergestelde strekking. Het is, als of de steller der memorie te gelijk alle partijen heeft willen bevredigen, op het gevaar af van aan niemand voldoening te geven. Op bladz. 27 leest men, nadat van een algemeen Christelijk bewustzijn is gesproken en van de onmogelijkheid om bij de wet eene godsdienst voor de school vast te stellen: »*Bovendien, wat op eene plaats mogelyk is of door de behoefte der bevolking geëischt wordt, zal elders niet mogelijk wezen of niet gevorderd worden.*" Een weinig later wordt van de zoo dikwijls aangehaalde formule uit het reglement van 1806 gezegd, dat zij »*genoegzame vrijheid laat om in de onderscheidene behoeften te voorzien.*" Wat kunnen deze gezegden beteekenen als het niet is, dat aan de voorgeschreven opleiding tot Christelijke deugden hier eene ruimere, daar eene engere opvatting kan en mag worden gegeven; dat dus waar de groote meerderheid der schoolkinderen tot eene en dezelfde gezindte behoort, de opleiding tot Christelijke deugden in meerdere of mindere mate in den geest dier gezindte zal kunnen plaats hebben, en dat er dien ten gevolge scholen zullen zijn, waar de eerbiediging der begrippen van andersdenkenden en de verwijdering van elk kerkelijk leerbegrip, hoe uitdrukkelijk bij hetzelfde art. 21 voorgeschreven, slechts ten halve in acht genomen wordt?

In het oog van eenige leden werd de dubbelzinnigheid van alinea 1 van art. 21 versterkt door het 4de lid van het artikel; maar vooral ook door hetgeen deswege op het einde van bladz. 28 en bovenaan op bladz. 29 der Memorie van Toelichting gezegd wordt. Daar wordt gesproken van de zoodanigen die in de openbare school »*in* [illegible] *ook om die opname* geene bevrediging vinden, en dus voor hunne kinderen een meer bijzondere godsdienstige opleiding verlangen. Vervolgens wordt ondersteld, dat kinderen ten gevolge van gemoedsbezwaren der ouders van het bezoeken der openbare school worden teruggehouden, en dat »*die bezwaren na zorgvuldig onderzoek bleken niet uit den weg te kunnen worden geruimd.*" De bedoelde leden zagen in die woorden eene soort van bekentenis, dat de opname van het Christelijk beginsel, of liever de daaraan te geven toepassing, bij de belijders van een bepaald kerkgeloof gemoedsbezwaren kon doen ontstaan, die men niet zou willen uit den weg ruimen door aan het grondwettig voorschrift, overgenomen in alinea 2, uitvoering te geven. Immers naar het oordeel dier leden kunnen, zoo dit voorschrift gehandhaafd wierd, geene bezwaren bestaan, die grond zouden kunnen geven om door het toestaan van subsidie het oprigten eener school, zoo als die in alinea 4 wordt bedoeld, te bevorderen.

Ten slotte vereenigde de meerderheid zich in het zeer bepaald aandringen op nadere opheldering wegens de aangehaalde dubbelzinige uitdrukkingen der memorie, terwijl velen er de vraag wilde hebben bijgevoegd, of, naar het gevoelen der Regering, onder bepaalde omstandigheden de Bijbel op de openbare lagere school bij het onderwijs kon worden gebruikt; eene vraag, die, zoo als door eenigen werd aangemerkt, haar eigen antwoord medebrengt, omdat het toelaten van den Bijbel op de gemengde school deze voor de kinderen der Roomsch-Katholijken ontoegankelijk maakt.

Alin. 2. De overgroote meerderheid acht deze zinsnede, in vergelijking met het vroeger ontwerp, verbeterd, voor zoover thans eerbied voor de godsdienstige begrippen van andersdenkenden in 't algemeen als pligt wordt opgelegd, en die eerbied niet meer wordt beperkt tot de begrippen der gezindte, waartoe de schoolgaande kinderen behooren. Slechts zeer enkele leden betreurden die wijziging.

Het doel, dat de Regering beoogt door de verdere aanvulling der alinea, dat is door de bijvoeging der woorden: »*Hij prent aan de kinderen dien eerbied in* enz., kan niet anders dan loffelijk heeten. Zij schijnt echter daarbij te ver te gaan en het doel voorbij te streven. Aankweeking van onderlinge liefde onder de leerlingen is werkelijk een pligt des onderwijzers, die hem, zonder dat daaruit eenig nadeel kan voortspruiten, mag worden ingescherpt. Maar kan hij verpligt worden eerbied voor de begrippen van andersdenkenden in te prenten? Mag men zoo ver gaan van iemand te dwingen, om niet slechts te eerbiedigen dat hij voor dwaling houdt, maar ook anderen dien eerbied voor dwaling in te boezemen? Wat de Grondwet in negativen zin beveelt, wordt hier als een positive pligt voorgeschreven. Evenzoo scheen het inprenten van verdraagzaamheid bedenkelijk. Behalve dat er leden waren, die de vrees niet konden verbergen, dat lessen van dien aard tot onverschilligheid omtrent alle godsdienstbegrippen zouden leiden, werd, naar 't gevoelen der meerderheid, hier van eene onderstelling uitgegaan, die zij ongaarne aannam; de onderstelling namelijk, dat de schoolkinderen in hunnen vroegen leeftijd reeds bekend zijn met de godsdienstgeschillen en twisten, die de volwassenen maar al te zeer verdeelen. In elk geval moest de wet geene aanleiding geven, dat de schoolonderwijzer zich verpligt kon achten, op een bestaand verschil van meening op kerkelijk gebied te wijzen. Eenige leden, ofschoon de juistheid dezer opmerkingen niet betwistende, verklaarden, dat nu de wet eenmaal eene opzettelijke aanmaning tot aankweeking van onderlinge verdraagzaamheid inhield, zij die ongaarne daaruit zouden zien verdwijnen.

In het oog van eenige leden bleef het een bezwaar, dat aan het gebod tot eerbiediging der godsdienstbegrippen van andersdenkenden alle poenale sanctie ontbreekt. De hoofdonderwijzer scheen zoo doende zelf te kunnen beslissen, hoe ver die eerbied zich moet uitstrekken. Aan eenigen bepaalden waarborg tegen overtreding scheen nog meer dan vroeger behoefte, nu de waarborgen, die het besluit van 1842 gaf, met dat besluit zullen vervallen. De groote meerderheid vereenigde zich niet met deze bedenking. Zij geloofde, even als zulks reeds in het Voorloopig Verslag werd gezegd, dat het gewone schooltoezigt genoegzaam zou zijn om alle misbruik van den thans bedoelden aard te keeren. Waar het zich vertoonde, zou het aan klagten niet ontbreken. Ontslag door den gemeenteraad zou de straf zijn des onderwijzers, die niet zoo zeer eene bepaling der wet als wel een grondwettig gebod had overtreden.

Alin. 3. Ofschoon verscheidene leden, ook met het oog op een nog bestaand voorschrift, het niet ongepast keurden, dat de gelegenheid openbleef om van het schoollocaal buiten de schooluren voor het geven van kerkelijk onderwijs gebruik te maken, verklaarde de meerderheid zich op nieuw tegen deze bepaling. Zij was onnoodig, daar in den regel het kerkgebouw of een daarbij behoorend locaal voor het catechetisch onderwijs gebruikt wordt of kon gebruikt worden. De toepassing kon, gelijk reeds in het vorig Voorloopig Verslag in de bijzonderheden is aangewezen, tot groote belemmering voor den goeden gang van het schoolonderwijs aanleiding geven. Het toekennen [illegible] nootschappen was echter daarom vooral ten uiterste verkeerd, omdat die toekenning, zoo men van het geschonken regt gebruik maakte, tot gedurigen twist tusschen de verschillende gezindten leiden zou, en tevens tot eene aanraking der kerkleeraren met de school, die het denkbeeld, als of deze onder een geestelijk opzigt stond, kon begunstigen.

Enkele voorstanders eener splitsing der volksschool naar de gezindten bestreden de bepaling op gronden, aan hun standpunt ontleend. Zij zagen daarin een practisch geheel onbeteekenende concessie, gedaan om de wet een weinig aannemelijker te maken en het gevoelen ingang te doen vinden, dat de Staat toch werkelijk het mogelijke deed om de godsdienstige opleiding der jeugd te bevorderen. Hunnens inziens had de Kerk *regt* op datgene, wat hier als een bijzondere *gunst* schijnt te worden toegestaan.

De redactie der thans behandelende alinea laat nog veel te wenschen over. In den eersten volzin laat men het geven van godsdienst-onderwijs aan de *kerkgenootschappen*, in plaats van aan de *kerkleeraren* over. De tweede volzin schijnt het schoollocaal ter beschikking der schoolkinderen te stellen.

Alin. 4. Door de overgroote meerderheid werd deze nieuw bijgevoegde zinsnede, uit welk oogpunt ook beschouwd, onaannemelijk verklaard. Zij rust op de onderstelling dat het stelsel der gemengde openbare school, ofschoon ook volgens de Regering het eenige, dat met art. 194 der Grondwet is overeen te brengen, niet voldoen kan aan de behoefte van een grooter of kleiner aantal ingezetenen. Zij veroordeelt dus de hoofdgedachte der wet, en verklaart ingewikkeld, dat de ouders te regt eene volksschool niet bruikbaar voor hunne kinderen kunnen achten, die, naar zoo veler oordeel, de eenig goede is. Zij kan nog daarenboven voet geven aan eene andere, niet minder te verwerpen onderstelling, namelijk, dat het gebod der Grondwet en van deze wet zelve tot eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen op de openbare lagere school niet overal zal worden nageleefd, en dat derhalve aan gemoedsbezwaren moet worden te gemoet gekomen, die hunnen oorsprong hebben in niet te keeren of voor te komen grondwetsverkrachting. Mag dan de wetgever, als hij het openbaar lager onderwijs regelt, en aan het bijzonder onderwijs volkomene vrijheid laat, van het denkbeeld uitgaan, dat die regeling eigenlijk onvoldoende is, of wel dat zijne wet niet naar haren geest en letter zal worden uitgevoerd? Zou men dan ook niet, gelijk werkelijk door enkelen gedaan werd, de stelling kunnen verdedigen, dat als de ouders, waarop het tegenwoordig lid van art. 21 doelt, ter zake van gemoeds[illegible] zwaren regt hebben op subsidie voor eene door hen op[illegible] rigten bijzondere school, zij evenzeer een regt op m[illegible] kunnen doen gelden, namelijk op openbaar onderwijs [illegible] heel in hunnen geest?

Het is waar, in het denkbeeld der Regering zou [illegible] toestaan van het subsidie, waarvan hier sprake is, slec[illegible] eene zeldzame uitzondering zijn. Telkens zou vooraf m[illegible] ten worden onderzocht, of er godsdienstige bezwaren [illegible] staan en of deze niet uit den weg zijn te ruimen. V[illegible] elk subsidie zou eene afzonderlijke wet noodig zijn; wa[illegible] ofschoon aanvankelijk op dit punt eenige twijfel besto[illegible] schijnen de gezegden op bladz. 29 der Memorie van T[illegible] lichting — waar ook van de bepaling der hoegrooth[illegible] van elk subsidie door de wet gesproken wordt, alle [illegible] zekerheid daaromtrent weg te nemen. Maar, daargela[illegible] nu nog de inconsequentie, dat hier het toestaan van [illegible] rijkssubsidie aan eene bijzondere school op eenen bepa[illegible] den grond met eene reeks van voorzorgen wordt omring[illegible] terwijl de Regering, blijkens het hierboven opgemer[illegible] bij art. 2, het verleenen van een gemeente-subsidie [illegible] zoodanige school geheel vrij wil laten, moet de vraag [illegible] zen, of de loop, dien [illegible] volgens het thans behandeld artikel nemen zou, wel [illegible] noegzaam is doordacht. Het bestaan der gemoedsbez[illegible] ren moet vooraf voldoende bewezen zijn. Wie zal dit [illegible] derzoeken? In de eerste plaats natuurlijk het Gouvern[illegible] ment. Maar is zoodanig onderzoek wel denkbaar? Go[illegible] dienstige gemoedsbezwaren rusten op eene individu[illegible] denkwijze of stemming; en hoe kan dan een ander, [illegible] ook, daarover oordeelen? Zou het hier, juist omdat [illegible] afdoend oordeel over de zaak onmogelijk is, niet ned[illegible] komen op eenen blooten eisch, waaraan men, zelfs zi[illegible] ondanks, zou moeten voldoen? Eens aangenomen dat [illegible] Gouvernement wel in het onderzoek der gemoedsbez[illegible] ren treden kan, rijst een ander bezwaar, namelijk [illegible] de gemoedsbezwaren meestal op een dogma zullen st[illegible] nen, en dat dus, in strijd met het constitutioneel [illegible] ginsel der afscheiding van Kerk en Staat, de Reger[illegible] zich bij de behandeling eener zaak als deze zal moe[illegible] begeven op kerkelijk gebied; een gebied dat haar vree[illegible] is en behoort te blijven.

Slechts betrekkelijk zeldzaam, zegt de Regering, zu[illegible] de gevallen zich voordoen, waarin de Staat op de v[illegible] gestelde wijze helpend zal tusschen beide moeten [illegible] men. Is dit aannemelijk? Zullen, als hier of daar [illegible] aandrang van dweepende tegenstanders der geme[illegible] school, of van eene onderafdeeling van de eene of an[illegible] half politische, half godsdienstige vereeniging, het [illegible] andere gemeenten stemmen opgaan, om op denzel[illegible] grond hetzelfde voorregt te verwerven? Hoe zal het ga[illegible] als onder de ouders, wier kinderen van de gesubsidie[illegible] bijzondere school gebruik maken, nieuwe gemoedsbez[illegible] ren oprijzen en dus eene splitsing der school verlangd wo[illegible]

Al deze bedenkingen erlangen dubbele kracht, om[illegible] het gedane voorstel eene beslissing over elk toe te s[illegible] subsidie door de wetgevende magt medebrengt. Het [illegible] volg zou zijn, dat de spanning, ter zake der regeling [illegible] het lager onderwijs ontstaan, in plaats van gestild [illegible] weggenomen, voortdurend levendig gehouden wierd. [illegible] Kamer zou gedurig adressen te dezer zake ontvangen, [illegible] evenzeer als de voorgedragene wetten zelve, aanleid[illegible] zouden geven tot hartstogtelijke beraadslaging. Ook zij [illegible] in strijd met hare roeping, met het belang des vaderla[illegible] en met de Grondwet zelve, telkens geroepen worden [illegible] kerkelijk terrein. Zoo zij zich tegen de voorgedragene [illegible] verklaarde, zou zij het verwijt op zich laden van on[illegible] dig minder aan godsdienstige bezwaren te hechten da[illegible] Regering. Het middel, dat bevrediging moet aanbreng[illegible] zou de bron worden van voortgezette beroering der [illegible] moederen.

Zelfs de leden, die tegen het beginsel der gemen[illegible] school gestemd zijn, vereenigden zich ten volle met [illegible] laatste beschouwing. Het 4de lid van art. 21 werd d[illegible] hen een lap genoemd, die op het kleed niet paste. [illegible] de daarin vervatte bepaling als iets meer dan eene u[illegible] leiding kon worden beschouwd, zou zij even verderfe[illegible] werken voor het behoud van *eendragt* in den lande, [illegible] het 1ste lid van het artikel, in het oog dezer leden, stri[illegible] was met de *opregtheid*.

Slechts drie leden toonden zich minder ongunstig v[illegible] het voorschrift gestemd. Als in Groot-Brittanie, waar [illegible] heerschende Kerk nog altijd grooten invloed op de vo[illegible] school uitoefent, subsidie kan worden verleend aan in[illegible] lingen van onderwijs, geheel los van die Kerk of zelfs [illegible] elk kerkelijk beginsel, zag een dezer leden niet in, waa[illegible] hier te lande niet in zekeren zin het omgekeerde [illegible] plaats hebben. Door de beide overigen werd, zoo het [illegible] ginsel in de wet moest worden opgenomen, eene uit[illegible] ding daarvan in bedenking gegeven, in dien zin dat [illegible] subsidieren per bijzondere scholen ter zake van gemo[illegible] bezwaren, niet enkel van wege het Rijk, maar ook [illegible] wege de provincie en de gemeente zou kunnen p[illegible] hebben.

Te Amsterdam, bij C. L. van Langenhuysen, Drukker en [illegible]